

## Karaman ve Konya Yörelerindeki Arapça Kökenli Olduğu Düşünülen Bazı İsimler

Some Nouns Thought to be of Arabic Origin in the Karaman and Konya Regions

Yunus İNANÇ\*

### Öz

Bu çalışmada Karaman ve Konya yöresinde kullanılan ve bu yörelere özgü ağızlardaki Arapçadan Türkçeye geçmiş isimlerin köken analizi yapılacaktır. Analizi yapılacak kelimelerin derlenmesinde öncelikle literatür taramasına başvurulmuş, söz konusu yörelerle ilgili yapılan ağız çalışmaları incelenmiş, bu çalışmaların sözlük kısımlarından faydalanılmıştır. Literatür taramasının yanında yarı yapılandırılmış görüşme metodu kullanılmış, kelimeler ilk ağızdan derlenmeye çalışılmıştır. Bir ismin bu çalışmada yer alabilmesi için Arapçadan Türkçeye geçmiş olması yeterli sayılmamıştır. Aksine, yöresel ağızlarda değişim geçirmiş olması, anlam ve telaffuz bakımından kökenini andırması, Türk Dil Kurumu'na ait Güncel Türkçe Sözlük'te aynı telaffuz şekli ve anlamıyla yer almaması şartlarını büyük oranda taşıyan isimlerin incelemeye alınması planlanmıştır. Karaman ve Konya yörelerinde kullanılan ve zikredilen şartları taşıyan isimlerin Arapça ile irtibatı ortaya konmuş ve temel kaynaklara başvurularak bu isimlerin Arapça kökenine ışık tutulmaya çalışılmıştır. Çalışma sonunda Arapça ile Türkçe arasındaki irtibatın çok derinlerde olduğu görülmüştür. Arapça kelimelerin siyaset, hukuk ve edebiyat gibi üst dilde yaygın olmasının yanında halk ağzında da oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Ayrıca ulaşılan ve kökünün Arapça olduğu düşünülen kelimelerin yöreden yöreye farklılıklar içerdiği tespit edilmiştir. Çalışmada kısa bir giriş bölümünün ardından literatür taraması ve görüşme yöntemiyle tespit edilen isimlerin köken analizinin yer aldığı bölüm gelecektir. Bu bölümde kelimeler alfabetik sıraya göre zikredilecektir. Son olarak bir sonuç bölümü ile çalışma noktalanacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Türkçe, Arapça, Köken Analizi, Konya Ağızı, Karaman Ağızı, İsimler.

### Abstract

In this study, the origin analysis of the nouns used in the Karaman and Konya regions and in the dialects specific to these regions, which have been transferred from Arabic to Turkish, will be made. In the compilation of the words to be analyzed, first of all, a literature review was applied, dialect studies related to these regions were examined and the dictionary parts of these studies were used. In addition to the literature review, semi-structured interview method was used and the words were tried to be compiled from the first person. In order for a noun to be included in this study, it was not considered

---

\* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, yunus.inanc@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3659-1634, Research Article/Araştırma Makalesi, Received/Geliş Tarihi: 02/01/2023, Accepted/Kabul Tarihi: 12/02/2023, Published/Yayın Tarihi: 18/03/2023.

sufficient to have passed from Arabic to Turkish. On the contrary, it is planned to examine the nouns that largely meet the following conditions: To undergo changes in local dialects, to resemble their origin in terms of meaning and pronunciation, not to appear in the Contemporary Turkish Dictionary of the Turkish Language Institution with the same pronunciation and meaning. The connection between the nouns used in Karaman and Konya regions and carrying the conditions mentioned, with Arabic has been revealed and it has been tried to shed light on the Arabic origin of these names by referring to the basic sources. At the end of the study, it was seen that the connection between Arabic and Turkish is very deep. It has been seen that Arabic words are common in the upper language such as politics, law and literature, as well as in the public mouth. In addition, it has been determined that the words reached and whose roots are thought to be Arabic have differences from region to region. In the study, after a short introductory section, there will be a section where the origin analysis of the nouns determined by the literature review and interview method will take place. In this section, words will be mentioned in alphabetical order. Finally, the study will end with a conclusion section.

**Keywords:** Turkish, Arabic, Origin Analysis, Konya Dialect, Karaman Dialect, Nouns.

## **Giriş**

Tarih boyunca Türkler ve Araplar birbirleri ile oldukça sıkı ilişkiler kurmuşlardır. İslâm ortak paydasında birleşen iki millet, siyasi gelişmelerin sonucunda sınırların değişmesine bağlı olarak coğrafi açıdan birbirlerine iyice yaklaşmışlar ve birbirlerine uzun yıllar komşuluk yapmışlardır. Bunun sonucu olarak aralarında pek çok konuda alışveriş yaşanmıştır. Ticaretler, evlilikler, seyahatler ve bilimsel faaliyetler her iki tarafın da bilinçli, planlı ve istekli olarak katıldığı bir ilişki ağını oluşturmuştur. Bu süre zarfında başta sözü edilen sosyal ve siyasi dinamikler aracılığıyla olmak üzere tek taraflı olmayan, doğal bir akış meydana gelmiştir. Ticaret aracılığıyla malların taşınması, evlilik ve seyahatler aracılığıyla insanların taşınması, bilimsel faaliyetler yoluyla bilimin ve kültürün taşınması karşılıklı bir ilişki ağının kurulmasını sağlamıştır. Din birliği ise bu ağı güçlendirmiş, ilişkilerin devamlılığını sağlamıştır.

Milletler arasında kurulan bu ilişki ağları o milletlerin sahip olduklarının aktarımını kolaylaştırmıştır. Nitekim ticaret sırasında alınıp satılan sadece mal olmamış, evlilikler yoluyla sadece kız alınıp verilmemiş, ilim öğrenen ve öğretenler sadece ilmin naklini yapmamışlardır. Aksine bunlar aracılığıyla bir kültür taşınmıştır ki bu kültürel akış içerisinde hareket eden en canlı unsur kelimeler olmuştur. Arapçadan Türkçeye, Türkçeden Arapçaya çok sayıda kelime taşınmıştır. Türk Dil Kurumu verilerine göre Arapçadan Türkçeye geçen kelime sayısı 6463'tür.<sup>1</sup> Arapçadan Türkçeye geçen bu kelimelerle ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarını zikretmenin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

---

<sup>1</sup> "Türkçe Sözlük (2005)'teki Sözlüklerin Kökenlerine Ait Sayısal Döküm" (01 Mart 2007).

Emrullah İşler'in 1997 yılında yayınlanan “*Türkçe’de Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*” adlı eseri,<sup>2</sup> Zeynep Ayça Anıl tarafından 2002 yılında hazırlanan ve “*Aslı Arapça Olup Türkçe’ye Anlam Kaymasına Uğrayarak Geçmiş Kelimeler*” adını taşıyan yüksek lisans tez çalışması,<sup>3</sup> Hamza Ermiş tarafından 2012 yılında yayınlanan “*Türkçeleşmiş Arapça Kelimelerin Tasnifi ve Kök Analizi*” adlı çalışma<sup>4</sup> ve yine Hamza Ermiş tarafından 2014 yılında yayınlanan “*Arapçadan Türkçeleşmiş Kelimeler Sözlüğü*” adlı çalışma<sup>5</sup>, Musa Alp ve Yusuf Özcan tarafından 2018 yılında yayınlanan *Musannaf Arabi-Türki Müsterek İfadeler* adlı eser<sup>6</sup> bu çerçevedeki kitap çalışmalarından bazılarıdır.

Makale türündeki çalışmalardan bazıları ise şunlardır: Halit Dursunoğlu'nun 2014 yılında kaleme aldığı “*Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları*”<sup>7</sup> adlı makalesi, Ahmed Jamal Abdulrasoul'un 2020 yılında kaleme aldığı “*Kökende Çoğul Olarak Kullanılan Arapça Kelimelerin Türkçe’ye Geçmesi ve Türkiye Türkçesinde Kullanım Şekilleri*” adlı makalesi<sup>8</sup> ve Ahmet Haşimi'nin 2021 yılında kaleme aldığı “*Türkiye Türkçesinde Kullanılan Arapça Kelime Grupları ve Cümleler Hakkında Bazı Değerlendirmeler*”<sup>9</sup> adlı makaleleri bu alandaki çalışmalardan bazılarıdır. Yine 2022 yılında Yunus İnanç tarafından “*Karaman ve Konya Ağızlarındaki Arapça Kökenli Olduğu Düşünülen Bazı Fiiller*” başlıklı bir çalışma yayınlanmış ve bu çalışmada da söz konusu yöreye özgü fiiller ele alınmıştır.

Bu çalışmada Türkçeye Arapçadan geçen, Karaman ve Konya yöresinde kullanılan, TDK Güncel Sözlük'te yöresel telaffuz ve anlamıyla yer almayan isimlerin Arapça ile irtibatı kurulmaya çalışılacaktır. Bir kelimenin bu çalışmada ele alınabilmesi için sadece Arapçadan Türkçeye geçmiş olması yeterli görülmemiştir. Bir diğer ifadeyle Arapçadan Türkçeye geçen her kelime bu çalışmanın konusu olmamıştır. Bu çalışmada halk ağzında değişim geçirerek kullanılan ve kökeni ile ilgili net bir bilgiye sahip olunmayan kelimeler köken analizine tabi tutulacaktır. Söz konusu kelimelerin derlenmesi esnasında öncelikle literatür taraması yapılmış; Karaman ve Konya yöresine özgü ağızlar üzerinde yapılan çalışmalar detaylıca incelenmiştir. İlgili yörede yaşayan insanlarla görüşmeler yapılmış ve genellikle yarı

<sup>2</sup> Emrullah İşler, *Türkçe’de Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları* (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1997).

<sup>3</sup> Zeynep Ayça Anıl, *Aslı Arapça Olup Türkçe’ye Anlam Kaymasına Uğrayarak Geçmiş Kelimeler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002).

<sup>4</sup> Hamza Ermiş, *Türkçeleşmiş Arapça Kelimelerin Tasnifi ve Kök Analizi* (İstanbul: Cantaş Yayıncılık, 2012).

<sup>5</sup> Hamza Ermiş, *Arapça’dan Türkçeleşmiş Kelimeler Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014).

<sup>6</sup> Musa Alp - Yusuf Özcan, *Musannaf Arabi-Türki Müsterek İfadeler* (İstanbul: Mektep Yayınları, 2018).

<sup>7</sup> Halit Dursunoğlu, “Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları”, *Turkish Studies* 9 (2014).

<sup>8</sup> Ahmed Alzubaidy, “Kökende Çoğul Olarak Kullanılan Arapça Kelimelerin Türkçe’ye Geçmesi ve Türkiye Türkçesinde Kullanım Şekilleri”, *Journal of the College of Languages* 42 (2020).

<sup>9</sup> Ahmet Haşimi, “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Arapça Kelime Grupları ve Cümleler Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 5/1 (2021), 591-618.

yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurulmuştur. Gerek literatür taraması ve gerekse görüşme tekniğiyle derlenen kelimeler Türk Dil Kurumunun websitesindeki Güncel Türkçe Sözlük ve Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü) ile karşılaştırılmış ve bazı etimolojik sözlüklere müracaat edilmiştir.

### **Konya ve Karaman Ağızlarındaki Arapça Kökenli Olduğu Düşünülen Bazı İsimler**

**alaf:** Hadim, Bozkır (Konya) yörelerinde büyükbaş havanlara verilen saman ve diğer yiyecekler için kullanılan<sup>10</sup> alaf kelimesi Arapçadaki saman, yem, hayvan yemi, kuru ot, arpa anlamlarına gelen عَلف ('alef) kelimesinden gelmiş olmalıdır.<sup>11</sup>

**asbap:** Asbap kelimesi elbise, giysi anlamında kullanıldığı gibi çeyiz anlamında da kullanılmaktadır.<sup>12</sup> Çamaşır yıkamak asbap yumak, düğün alışverişi yapmak ise asbap bozmak, asbap biçmek, asbap kesmek, asbaba kalkmak gibi ifadelerle karşılanmıştır.<sup>13</sup> Taşkent (Konya) ve yöresinde asvap şeklinde kullanıldığı belirtilmiş ve “asvap kesme” tabiri “düğün zamanı kız evine toplanıp kıza getirilen elbiseleri gösterip bu elbiseleri getirenlerin isimlerinin zikredildiği yemekli bir tertip” şeklinde izah edilmiştir.<sup>14</sup> Bozkır (Konya) yöresinde ise köy ve kasabalarda düğüne kısa bir süre kala yapılan düğün alışverişine asbap bozmak denmiştir.<sup>15</sup> Kelimenin kökü Arapçadaki ثوب kelimesinin çoğulu olan أثواب kelimesidir.

<sup>10</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler” (Erişim 28 Eylül 2022), “alaf”; “Kelimelerimiz”, *Hadimkülder* (blog) (Erişim 08 Ekim 2022), “alaf”.

<sup>11</sup> Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn muratteben 'alâ hurûfî'l-meâcim*, nşr. Abdulhamîd Hindâvî (Beirut: Dâru'l-kutubi'l-İlmiyye, 2003), 3/216; Ebûbekir Muhammed b. Hasan İbn Düreyd, *Cemherati'l-lauga*, nşr. Remzî Munîr Be'albek (Beirut: Dâru'l-'ilm li'l-melâyin, 1987), 2/937; Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed Ezherî, *Tehzîbu'l-luga*, nşr. Muhammed Ali en-Neccâr (ed-Dâru'l-Mısriyye li't-te'lîf ve't-terceme, 1964), 2: 2/400; Cübrân Mes'ûd, *er-Râid* (Beirut: Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, 1992), 562.

<sup>12</sup> Kübra Duran, *Konya'nın Hadim İlçesi Ağzı* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 252, 258, 291; Muammer Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 758; Burak Sözer, *Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 115, 158.

<sup>13</sup> İdris Nebi Uysal, *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 557; Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağızları*, 758.

<sup>14</sup> İhsan Kocamaz, *Konya İli, Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 177.

<sup>15</sup> Aziz Ayva, “Konya Dağ Köyleri Ağızlarından Derlenen Fiiller”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (01 Şubat 2006), 101.

**avait:** Düğünlerde toplanan para ve yiyecek anlamında kullanılmaktadır.<sup>16</sup> Hediye, armağan anlamında “avit”<sup>17</sup> ve “avayıt”<sup>18</sup> şeklindeki telaffuzlarından bahsedilmiştir. Avait, avayıt veya değişik şekliyle avit olarak kullanılan bu kelime Arapçadaki kâr, kazanç, gelir anlamındaki عوائد kelimesinin çoğulu olan عوائد kelimesinden gelmez.<sup>19</sup>

**avay/havayı:** Konya, Karaman yöresinde tahılların hacim bakımından ölçülmesi için kullanılan kaba avay veya havay denmektedir.<sup>20</sup> Avay/havay bir kap, bir ölçü birimi ve ölçek niteliğinde olup “bu tarlaya dört havayı tohum serptim.”<sup>21</sup> cümlesinde çiftçi bir tahıl ölçü biriminden söz etmiş olmaktadır. Gölyaka (Konya) kasabasından havay/haviy şeklinde aktarılan sözcük ortalama 16 kg ağırlığındaki ölçü birimi şeklinde açıklanmış ve “Anam altı havay arpa verdi, beş havay buğdiy verdi.” şeklindeki kullanımı ile örneklendirilmiştir.<sup>22</sup> Söz konusu kelime Arapçadaki وعاء (vi'â) kelimesinden gelmiş olabilir.<sup>23</sup>

**babal:** Babal kelimesi Karaman ve Konya yöresinde sorumluluk, yük, sonuç anlamlarında kullanılmaktadır.<sup>24</sup> Kelime Karaman ağzında bobal şeklinde aktarılmıştır.<sup>25</sup> “Babalı boynuna (vebali boynuna)”, “bunun babalını çekemem (sorumluluğunu üstlenemem)” şeklindeki kullanımlarda da görüleceği üzere söz konusu kelimenin aslı Arapçadaki sorumluluk, ağırlık, kötü sonuç anlamlarına gelen وبال (vebâl) kelimesidir.

**bekere:** Makara anlamında kullanılan<sup>26</sup> bekere kelimesi Arapçadaki aynı anlama gelen بكرة (bekra) kelimesinden gelmiş olmalıdır. Arapça sözlükte ortasında ipin dolanması için kertiği ve iç kısmında dönmesini kolaylaştıracak bir eksenli bulunan yuvarlak tahta parçası şeklinde izah edilmiştir.<sup>27</sup> بكرة kelimesi meşhur Arap şairlerinden İmruu'l-Kays'ın (ö. 540

<sup>16</sup> “Karaman Kelimeleri”, *Yenişehir Wiki* (Erişim 30 Ağustos 2022), “avait”; “Karaman Yöresel Sözler”, *Tartışma ve Paylaşımların Merkezi - Türkçe Forum - Turkish Forum / Board / Blog* (Erişim 16 Ağustos 2022), “avait”.

<sup>17</sup> “Türk Dil Kurumu Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü)” (Erişim 09 Ağustos 2022), “avit”; Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 563.

<sup>18</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler” (Erişim 28 Eylül 2022), “avayıt”; “Kelimelerimiz”, “avayıt”.

<sup>19</sup> Mustafa İbrahim vd., *el-Mu'cemu'l-vesît* (Kahire: Mektebetü's-şuruku'd-devliye, 2004), 2/635.

<sup>20</sup> Uğur Çavga, *Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük)* (Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 204.

<sup>21</sup> Kaynak kişi: S. İ. (45)

<sup>22</sup> Ayşe Namlı Köğçe, *Gölyaka Kasabası Ağzı Söz Dizimi* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 106, 161.

<sup>23</sup> Mes'ûd, *er-Râid*, 867.

<sup>24</sup> Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağzları*, 759; Ceyhan Yalçın, *Karapınar* (Ankara: Gülnar Yayınları, 2022), 18.

<sup>25</sup> Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 940.

<sup>26</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “bekere”; “Karaman Yöresel Sözler”, “bekere”; Yalçın, *Karapınar*, 21; “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler”, “bekere”; Çavga, *Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı*, 205.

<sup>27</sup> “بكرة”, *معجم الدوحة التاريخي للغة العربية*, (Erişim 21 Eylül 2022), “بكرة”.

dolayları) bir şiirinde yer almıştır. Şiirde aslanın sesi kuyunun makarasının çıkardığı sese benzetilmiş ve bu benzetmede كِبْكِرَة البئر (kuyu makarası gibi) ifadesine yer verilmiştir.<sup>28</sup>

**buhari:** Buhari kelimesinin Aksaray (Konya) yöresinde ocakbaşı, baca anlamında,<sup>29</sup> Karapınar (Konya) yöresinde ise duman bacası anlamında kullanıldığı belirtilmiştir.<sup>30</sup> Bozkır (Konya) yöresinde buhari kelimesinin yanında muhari şeklinde bir kullanımına da yer verilmiştir.<sup>31</sup> Kelime Ermenek (Karaman) yöresinde de yine baca anlamında böheri şekliyle aktarılmıştır.<sup>32</sup> Buhari kelimesi Arapçadaki duman, buhar anlamlarına gelen بُخَار (buhar) kelimesinden gelmiş olmalıdır.<sup>33</sup>

**bunuz:** Bozkır (Konya) yöresinde kahr anlamında kullanıldığı belirtilen<sup>34</sup> bunuz kelimesinin Arapçadaki nefret, kin, tikslenme, iğrenme, hırs, buğz anlamlarındaki بُغْض (buğd/buğz) kelimesinden geldiği düşünülmektedir.<sup>35</sup>

**bürget/bürgü:** Aksaray (Konya) yöresine nispet edilen bürget<sup>36</sup> ve bürgü<sup>37</sup> kelimeleri başörtüsü anlamında kullanılmıştır. Kelime Arapçadaki başı örtü ve peçe gibi şeylerle örtmek anlamına gelen بَرَعَ (berka'a) fiili ve göz dışında bütün yüzü kaplayan örtü, maske anlamlarına gelen بُرُقُ (burku') kelimesi ile doğrudan ilişkilidir.<sup>38</sup> Etimolojik sözlüklerde Türkçe kökenli olduğu bilgisine<sup>39</sup> yer verilse de söz konusu kelimenin 587 yılına ait bir Arap şiirinde<sup>40</sup> bu anlamıyla yer alması Arapça kökenli olduğu bilgisini güçlendirebilecek bir durum olarak değerlendirilebilir.

<sup>28</sup> İmruu'l-Kays b. Hucr, *Divânu İmrii'l-Kays*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim (Beyrut: Dâru'l-maârif, 1990), 318.

<sup>29</sup> Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağızları*, 526, 761.

<sup>30</sup> Yalçın, *Karapınar*, 26.

<sup>31</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "buhari"; "muhari".

<sup>32</sup> "Yöresel sözcükler ve anlamları" (Erişim 21 Eylül 2022), "böheri".

<sup>33</sup> "معجم الدوحة التاريخي للغة العربية", "بخار".

<sup>34</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "bunuz".

<sup>35</sup> İbn Düreyd, *Cemherati'l-luga*, 1/354; İsmail b. Hammâd Cevherî, *es-Sihâh tâcü'l-lugati ve sihâhu'l-arabiyye*, nşr. Ahmed Abdulgafûr 'Attâr (Kahire: Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, 1990), 3/1066.

<sup>36</sup> Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağızları*, 491, 761.

<sup>37</sup> Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağızları*, 173, 273 761.

<sup>38</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 1/133.

<sup>39</sup> İsmet Zeki Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü* (İstanbul: Sosyal Yayınları, 1991), 1/111; Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007), 1/196.

<sup>40</sup> *Divânu şî'ri'l-Musakkab el-'abdî*, nşr. Hasan Kâmil es-Sayrafi (Kahire: Ma'hedu'l-mahtûtâti'l-'arabiyye, 1971), 38, 39.

**caraskal/calaskar:** TDK Derleme Sözlüğü'nde üç direği birer uçlarından bir noktada bağlayıp, diğer uçlarını üçgen şeklinde yere açarak yapılan vinç olarak tanımlanan<sup>41</sup> kelime Karapınar (Konya) yöresinden derlenen sözlükte yükseğe ağır yük çıkarmaya yarayan makaralı düzenek şeklinde tanımlanmıştır.<sup>42</sup> Kelime Arapçadaki çekmek, sürüklemek anlamlarına gelen جرّ-يَجُرُّ (cerra-yecurru) fiilinin mastarı ile ağırlık, yük anlamlarına gelen ثقل (sakl) kelimesinin çoğulu أُنْقَالَ (eskâl) kelimesinin birleşmesiyle oluşan جرّ الأثقال (cerru'l-eskâl) tamlamasından gelmiştir.

**cehez/cihaz:** Cehez<sup>43</sup> ve cihaz<sup>44</sup> şeklindeki kullanımlara sahip olan kelime gelinin evlilik öncesi hazırladığı eşya için kullanılan çeyiz kelimesine karşılık gelmektedir. Kelimenin Arapçadaki جهاز (cihâz) ve جهاز العروس (cihâzu'l-'arûs) kelimeleri ile doğrudan irtibatlı olduğu düşünülmektedir.

**cere:** Cere kelimesinin TDK Derleme Sözlüğü'nde Konya ve ilçelerinde, Karaman'a yakın Mut yöresinde toprak testi anlamında kullanıldığı belirtilmiştir.<sup>45</sup> Yine küçük çömlek anlamında çerek şeklinde bir kullanıma da yer verilmiştir.<sup>46</sup> Kelime Arapçadaki kavanoz, testi, çömlek anlamlarına gelen جَرَّة (cerra) kelimesinden gelmiş olmalıdır.<sup>47</sup>

**ceres:** Hayvanların boynuna takılan çan<sup>48</sup> için kullanılan bu kelime Arapçadaki zil anlamında جرس (ceras) kelimesinden gelmiş olmalıdır.

**cerme:** Cerme kelimesinin genel anlamıyla ceza, özel anlamıyla ise muhtar heyetinin köylüye verdiği ceza için kullanıldığı belirtilmiştir.<sup>49</sup> TDK Derleme Sözlüğü'nde de ceza anlamına yer verilmiştir.<sup>50</sup> Kelimenin **cereme** şeklindeki kullanımı<sup>51</sup> da yaygın olup TDK Güncel Sözlük'te başkası tarafından yapılan veya kaza sonucu ortaya çıkan zararı ödeme şeklinde tanımlanmıştır. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'nde de benzer bir tanıma yer verilmiştir.<sup>52</sup> Ancak TDK Derleme Sözlüğü'nde bir şeyin kıymeti, fiyatı, değeri, ücreti

<sup>41</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", md. "caraskal".

<sup>42</sup> Yalçın, *Karapınar*, 28.

<sup>43</sup> Kazım Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları* (Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 595.

<sup>44</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları*, 597.

<sup>45</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "cere".

<sup>46</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "çerek".

<sup>47</sup> Mes'ûd, *er-Râid*, 272.

<sup>48</sup> Uysal, *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, 611.

<sup>49</sup> Aziz Ayva, "Konya Dağ Köyleri Ağızlarından Derlemeler", ts., 4.

<sup>50</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "cerme".

<sup>51</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "cerme/cereme".

<sup>52</sup> Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, 1/118.

anlamıyla çeşitli yörelere nispet edilen<sup>53</sup> cereme kelimesi Karaman yöresinde “*Bunun ceremesi neymiş?*”<sup>54</sup> cümlesindeki şekliyle kullanılmıştır. Kelimenin aslının ilk bakışta Arapçadaki جريمة (cerîme) kelimesi olduğu düşünülebilir. Ancak جريمة kelimesi sözlükte günah, suç, cürüm, kusur, kabahat gibi anlamlarıyla yer almıştır. Öte yandan hasar tazminatı, para cezası, ceza anlamlarındaki غرامة (garâme) kelimesi ise cerme veya cereme kelimesine anlam bakımından yakın görünmektedir. Bununla birlikte telaffuz bakımından da çok uzak olduğu söylenemez. Dolayısıyla cerme veya cereme kelimelerinin suç, kabahat ve kusur gibi anlamları olan جريمة kelimesinden çağrışım yaparak ceza anlamında kullanılması mümkün olduğu gibi doğrudan غرامة kelimesinden de gelmiş olması ihtimali daha yüksektir.

**cirid:** Cirid kelimesi TDK Güncel Sözlük'teki; at koşturup birbirine değnek atarak takım hâlinde oynanan oyun, cirit oyunu şeklinde açıklanan cirit kelimesi ile aynı anlamda kullanılmaktadır.<sup>55</sup> Kelimenin Arapçadaki yapraksız hurma dalı anlamındaki جرید (cerîd) kelimesi ile benzerliği dikkat çekmektedir.<sup>56</sup> Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'nde de cirit kelimesinin Arapça kökenli olduğu bilgisine yer verilmiştir.<sup>57</sup>

**curum/curun:** Karapınar (Konya) yöresinde curum veya curun şeklindeki iki kullanımında da taştan oyulmuş, küçük havuz anlamında kullanıldığı belirtilmektedir.<sup>58</sup> Derleme Sözlüğü'nde ise kelimenin curun şeklindeki telaffuzu taş veya tahtadan yapılmış oluk, kurna anlamıyla Karaman Ermenek yöresine nispet edilmiştir.<sup>59</sup> Arapçadaki جُرْن (curn) kelimesi de havan, dibek, taş havuz, kurna, yalak anlamlarına gelmektedir.<sup>60</sup> Yine çeşmelerdeki suyun aktığı kısım için kullanılan **gurna** kelimesinin de جرن kelimesinden geldiğini söylemek doğru olacaktır.<sup>61</sup> جرن köklerinden türeyen fiil hali tahılların ezilmesi için kullanılmıştır. Tahılların taş dibeklerde ezildiği düşünüldüğünde ezme fiili ile ezilen yer anlamının aynı kökten türediği söylenebilir.

**çaraş:** TDK Derleme Sözlüğü'nde<sup>62</sup> pekmez kaynatmak için yapılan yer, içinde üzüm ezilip sıra çıkarılan büyük tekne anlamlarıyla geçen çaraş kelimesi Bozkır (Konya) yöresinde

<sup>53</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “cereme”.

<sup>54</sup> Kaynak kişi: M. S. (60)

<sup>55</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağzları*, 598.

<sup>56</sup> Mes'ûd, *er-Râid*, 273.

<sup>57</sup> Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, 1/121.

<sup>58</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağzları*, 351, 352, 599; Yalçın, *Karapınar*, 33.

<sup>59</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “curun”.

<sup>60</sup> Mes'ûd, *er-Râid*, 273.

<sup>61</sup> Yalçın, *Karapınar*, 74.

<sup>62</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “çaraş”.



üzümlerin ezildiği yer, şirahane olarak açıklanmıştır.<sup>63</sup> Çarış kelimesinin Arapçadaki kaba şekilde öğütme, sürterek yumuşatma, ufalamak, ovalamak gibi anlamları olan جَرَش-يَجْرُش (ceraşe-yecruşu) fiilinden geldiği düşünülmektedir. Zira çarış kelimesi her ne kadar söz konusu yörelerin kullanımında bir mekâna ad olsa da temelinde üzümün bir tür “öğütülmesi” ve ufalanması söz konusudur. Bununla birlikte kelimenin kökeni ile ilgili iddialı bir yaklaşım zor görünmektedir.

**dağar:** TDK Derleme Sözlüğü’nde topraktan yapılmış, ağzı geniş, dibi dar, içine su, pekmez, ayran, süt, yoğurt, turşu ve küllü su konulan bir çeşit küp şeklinde tanımlanmıştır.<sup>64</sup> Bozkır (Konya) yöresinde de aynı anlamda kullanılmıştır.<sup>65</sup> Her ne kadar kelimenin etimolojik sözlüklerde çuval, dağarcık, harar anlamları<sup>66</sup> ve Derleme Sözlüğü’nde yer alan anlamlarıyla Türkçe olduğu belirtilse de<sup>67</sup> Arapçadaki دَاغِرَة (dâğıra) kelimesi ile doğrudan irtibatı var görünmektedir. Zira دَاغِرَة kelimesi de toprak ya da kilden yapılmış kap anlamına gelmektedir.<sup>68</sup>

**dımışkı:** TDK Derleme Sözlüğü’nde iri taneli siyah üzüm anlamıyla Muratdede (Karaman), Bardas (Konya) köylerine nispet edilmiştir. Bardas köyünde bağ bozumu zamanı duyulan “gara dımışkılarını serdim. Beyaz üzümler daha duruyor.”<sup>69</sup> cümlesindeki “gara dımışkı” ifadesi sözlükteki anlamıyla örtüşmektedir. Dımışkı kelimesinin Arapçadaki misk kokusu olan ve güzel kokulu bir üzüm türü anlamlarına gelen مِسْكِي (miskî) kelimesinden dönüşmüş olması muhtemeldir.<sup>70</sup> Her iki kelimedede de üzüm anlamının olması ve telaffuz benzerliği bu ihtimali güçlendiren unsurlar olarak görülebilir. Öte yandan söz konusu üzüm cinsinin Dımeşk (Şam) şehrinden getirilmiş olması ihtimaline bağlı olarak kelimenin Dımeşk kelimesi ile irtibatlı olarak değerlendirilmesi de mümkündür.

**doma:** Evlerin dam ve duvarlarına konulan ağaç direğe verilen addır.<sup>71</sup> Kelime Bozkır, Hâdim, Güneysınır (Konya) yöresinde damlardaki dışa doğru sarkan ağaçlar için kullanılır.<sup>72</sup> Kelimenin Arapçadaki destek, payanda, iskele, dayanak, direk, sütun, mesnet, destekleyici

<sup>63</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler”, “çarış”.

<sup>64</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “dağar”.

<sup>65</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler”, “dağar”.

<sup>66</sup> Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, 1/261.

<sup>67</sup> Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı* (İstanbul: Simurg, 2002), 1/545.

<sup>68</sup> Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995), 274.

<sup>69</sup> Kaynak kişi: D. A. S. (55)

<sup>70</sup> Reynhârt Dûzî, *Tekmiletü'l-me'âcimi'l-'arabiyye*, çev. Muhammed Selîm en-Nâ'imî Cemâl el-Ḥayyât (Bağdat: Dâru'l-hurriye li't-tübâa, 1979-2000), 10/63.

<sup>71</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “doma”; Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, 1/643.

<sup>72</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler”, “doma”.

dayak gibi anlamlara gelen دعامة (di'âme) kelimesinden bozularak gelmiş olması muhtemeldir.<sup>73</sup>

**eğef:** Kelimenin TDK Derleme Sözlüğü'nde Karaman, Konya yöresine özgü olduğu belirtilmiş ve arabaya yük yüklerken iplerin kolaylıkla geçmesini sağlayan ağaç halka şeklinde izahına yer verilmiştir.<sup>74</sup> Bozkır (Konya) yöresine ait bir derlemede ağaç dallarının eğilmesi ile yapılan ağaç halka ve; kara sabanın oku ile öküzlerin boynuna konulan boyunduruğun birbirine bağlandığı halka şeklinde açıklanmıştır.<sup>75</sup> Kelimenin düğme vb. şeylerin geçtiği halka, ilmek ve çengel anlamındaki عَفْفَة ('ugfe) veya yine çengel anlamındaki عَفَافَة ('ugâfe) kelimesinden geldiğini söyleyebiliriz.<sup>76</sup>

**fasıl:** TDK Derleme Sözlüğü'nde Konya yöresinde bir çeşit yabancı ot olarak tabir edilmiş, öte yandan bezelye için de kullanıldığı belirtilmiştir.<sup>77</sup> Durayda (Konya) köyünde bezelyeye benzeyen, taneleri ve yaprakları yemcilikte kullanılan fiğ için fasıl tabir edilmiştir. Arapçadaki bezelye kelimesinin karşılığı olan بِسِلَّة (bisille) kelimesinin Türkçedeki bezelye kelimesine kaynaklık ettiğini düşünebileceğimiz gibi fiğ ve yabancı ot için kullanılan fasıl kelimesine de esas teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

**ferik:** Kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavruları, piliç<sup>78</sup> için kullanılan ferik kelimesi güncel Türkçe sözlükte yer almaktadır. Fakat kullanımında yöreden yöreye farklılık görülmektedir.<sup>79</sup> Kimi yerlerde dişi piliç için kimi yerlerde taze fasulye için kimi yerlerde ise dişi hindi için kullanılmaktadır. Kelime, köken itibariyle Arapçadaki civciv, yavru, filiz, sürgün, tomurcuk anlamlarına gelen فَرْح (ferh) kelimesine dayanmaktadır. Kelimenin Ermeniceden geldiği bilgisinin<sup>80</sup> yanında Türkçe olduğu bilgisi de yer almaktadır.<sup>81</sup> Ancak söz konusu kelimenin 479 yılına ait bir Arap şiirinde kuş yavrusu anlamıyla kullanılması Arapça ile olan bağına güçlendirebilecek bir durum olarak görülmelidir.<sup>82</sup>

<sup>73</sup> İbn Düreyd, *Cemherati'l-luga*, 2/663; İbrahim vd., *el-Mu'cemu'l-vesît*, 286.

<sup>74</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "eğef". Ayrıca bkz: Uysal, *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, 666.

<sup>75</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "eğef".

<sup>76</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 3/200.

<sup>77</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "fasıl".

<sup>78</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", md. ferik; Ayşe Tursun, *Akören Ağzı* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 246; Yalçın, *Karapınar*, 54.

<sup>79</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağızları*, 676.

<sup>80</sup> Hasan Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* (Ankara: Bizim Büro, 1999), 174.

<sup>81</sup> Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, 2/47; Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, 1/353.

<sup>82</sup> Abdulaziz Nebevî (ed.), *Dîvânu benî bekr fi'l-câhiliyye* (Kahire: Dâru'z-zehra, 1989), 330.

**fetil:** Karapınar (Konya) yöresinde fitil anlamında kullanılan<sup>83</sup> kelimenin Arapçadaki فَيْتِيل kelimesinden doğrudan geçtiğini söyleyebiliriz.<sup>84</sup>

**fita:** TDK Derleme Sözlüğü'nde hamam havlusu, Ermenek (Karaman) yöresine özgü kelimelerin derlendiği web sitesinde ise bezden yapılma, büyük boy abdest havlusu şeklinde açıklanmıştır. Kelime Arapçadaki peçete, havlu, önlük, çocuk bezi, elbezi şeklindeki anlamlara sahip olan فوطَة (fûta) kelimesinden gelmiş olmalıdır.<sup>85</sup> فوطَة kelimesinin Sanskritçeden geldiği bilgisi yer almıştır.<sup>86</sup> Dolayısıyla Sanskritçeden Arapçaya, Arapçadan da Türkçeye geçmiş olmalıdır. Öte yandan futa ve fita şeklindeki kullanımlarıyla Arapçadan geçtiği bilgisi daha güçlü görünmektedir.<sup>87</sup>

**gabış:** Boynuzsuz keçi anlamında kullanılan gabış kelimesi Arapçadaki كَبِش kelimesi ile neredeyse aynı anlamda kullanılmaktadır.<sup>88</sup> Kimi yörelerde bir yaşındaki keçi yavrusu için<sup>89</sup> kimi yörelerde ise bir yaşındaki dişi keçi yavrusu için kullanılan çebiş kelimesinin ve kimi yerlerde de bir yaşındaki erkek keçi için kullanılan çebiç<sup>90</sup> kelimesinin de aynı kelimedenden geldiğini söylemek mümkündür. Bir yaşına gelen koyun yavrusu için de çebiç dendiği aktarılmıştır.<sup>91</sup>

**gahat:** Karapınar (Konya) yöresine özgü kelimeler sözlüğünde yer alan gahat kelimesini sözlük yazarı kıtlık şeklinde tanımlamıştır. Derleme Sözlüğü'nde yer almayan bu kelime çalışma esnasında en çok şaşırtan kelimelerden olmuştur. Zira Arapçadaki قحط (kaht) kelimesi doğrudan kıtlık anlamındadır ve kelimenin kıtlık anlamı yanında kuraklık, susuzluk, kuruluk, çoraklık, verimsizlik, yokluk, açlık ve hayırsızlık gibi anlamları da vardır.<sup>92</sup>

<sup>83</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağzları*, 419, 438, 439, 676.

<sup>84</sup> Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, 2/71.

<sup>85</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 3/346.

<sup>86</sup> "فوطَة", معجم الدوحة التاريخي للغة العربية, معجم الدوحة التاريخي للغة العربية (Erişim 21 Eylül 2022).

<sup>87</sup> Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, 2/87.

<sup>88</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "bekere"; "Karaman Yöresel Sözler", "gabış"; Yalçın, *Karapınar*, 57; "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "gabış".

<sup>89</sup> Tursun, *Akören Ağzı*, 242.

<sup>90</sup> Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağzları*, 763; "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "çebiç".

<sup>91</sup> Gönül Erdem, *Anamur Yöresi ve Ağzları* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 290.

<sup>92</sup> İbn Düreyd, *Cemherati'l-luga*, 1/549; Cevherî, *es-Sihâh tâcü'l-lugati ve sihâhu'l-arabiyye*, 3/1151.

**galbur/galbır:** Kalbur ve elek<sup>93</sup> halk ağzında galbır veya galbur şeklini almıştır. Kelimenin Arapçadaki aynı anlama gelen غربال (gırbal) kelimesinden geldiği düşünülmektedir. Günümüzdeki kalbur ve elek anlamıyla 646 yılına ait bir Arap şiirinde geçmiştir.<sup>94</sup>

**ganne:** Ganne kelimesinin Sarıveliler (Karaman) yöresinde şişe anlamında kullanıldığı belirtilmiştir.<sup>95</sup> TDK Derleme Sözlüğü'nde de yer alan bu kelime Arapçadaki şişe, sürahi anlamında kullanılan قنينة (ginnîne) kelimesinden gelmez. Kelime aynı anlamıyla 744 yılına ait bir Arap şiirinde geçmektedir.<sup>96</sup>

**gater:** TDK Derleme Sözlüğü'nde dizi anlamı verilerek çeşitli yörelere nispet edilen gater kelimesi Taşkent (Konya) yöresinde bir arada giden hayvan dizisi, katar anlamında kullanılmaktadır.<sup>97</sup> Durayda (Konya) köyünde ise bağlardaki üzüm asmalarının oluşturduğu sıra için kullanılmaktadır. Bir bağdan bahsederken “*Burada yirmi gater çibuk var.*” dendiğinde bu bağda yirmi sıra üzüm asması var denmiş olmaktadır. Söz konusu kelime Arapçadaki dizi, sıra anlamındaki قطر (katar) ve tren, dizi, birbirini takip eden, birbiri ardınca giden deve sürüsü anlamındaki قطار (kıtâr) kelimelerinden gelmiş olmalıdır.<sup>98</sup>

**gayse/gaysa/gaysak:** Toprak yüzündeki sertleşmiş tabaka<sup>99</sup>, yağmurdan, selden sonra kuruyan toprağın bağladığı sert kabuk<sup>100</sup>, aynı kelimedenden türetilmiş **gayselenmek/gaysaklanmak** fiilleri ise sıvıların kabuk ve zar bağlaması, yaranın kabuk bağlaması anlamındadır. Tanımlardaki tabaka ve kabuk kelimeleri anlam merkezini oluşturmaktadır. Bu anlam merkeze alındığında Arapçadaki örtmek, kaplamak, sarmak, bir şeyi kaplamak anlamındaki غشي (ğ/ğaşiye) fiilinden türemiş ve kılıf, örtü, kabuk, zar, ince tabaka gibi anlamları içeren غشاء (ğ/gişâ) kelimesi akla gelmektedir.<sup>101</sup> Başlangıçta yakınlık hissi vermese de üst üste telaffuz edilmesi halinde Türkçedeki kullanımına kısmen de olsa yakın bir şekil aldığı düşünülebilir. İrtibatlı olduğu düşünülebilecek bir diğer kelime de iltiphaplanmak anlamındaki غث (ğ/gasse) fiilidir. Her iki durumda da bir şeyin üstünde

<sup>93</sup> Tursun, *Akören Ağzı*, 246; “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler”, “galbır”.

<sup>94</sup> Yahya el-Buhûrî, *Şi'ru 'Abde b. et-Tabîb* (Bağdat: Dâru't-terbiye, 1971), 64.

<sup>95</sup> “Yöresel sözcükler ve anlamları”, “ganne”. Kelime birinci ağızdan teyit edilmiştir. Kaynak kişi: A. Ç. (70) (Mut/Mersin.) Mut ilçesi Mersin'den ziyade Karaman'a daha yakındır.

<sup>96</sup> F. Cebraîl (ed.), *Dîvânu'l-Velîd b. Yezîd* (Dimaşk: Matbaatu İbn Zeydün, 1937), 57.

<sup>97</sup> Kocamaz, *Konya İli, Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı*, 193.

<sup>98</sup> Mes'ûd, *er-Râid*, 637; İbrahim vd., *el-Mu'cemu'l-vesît*, 744.

<sup>99</sup> Yalçın, *Karapınar*, 63.

<sup>100</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “gayse”.

<sup>101</sup> Ebû Ali el-Kâfî, *Kitâbu'l-emâlî*, nşr. Muhammed Abdulcevâd el-Asmaî (Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyyeti'l-'ammeti li'l-küttâb, 1975), 2/286.

oluşan arızı bir durum söz konusudur. Hangisinden geldiğini teyit etmek mümkün olmasa da ilk ihtimal daha yakın görünmektedir.

**gelif:** Tuğla, kerpiç, kiremit kalıbı<sup>102</sup> anlamındaki gelif kelimesinin “kalıp”tan gelmiş olması muhtemeldir. Kalıp kelimesi de Arapçadaki قالب (kâleb) kelimesinden gelme olup kalıp, şekil, model anlamlarında kullanılmıştır.<sup>103</sup> قالب kelimesinin klasik Arapça metinlerdeki izi sürüldüğünde Hz. Ali’ye nispet edilen bir mektupta geçtiği görülmüştür.<sup>104</sup>

**gısta:** Gısta kelimesi hakkında taksit, pay anlamı; gısta gısta şeklindeki ikileme halinde ise taksit taksit anlamı aktarılmıştır.<sup>105</sup> TDK Güncel Sözlük’te ve TDK Derleme Sözlüğü’nde yer almayan gısta kelimesi Arapçadaki taksit, pay, kısım, hisse anlamlarına gelen قِسْط (kıst) kelimesinden doğrudan geçmiştir.<sup>106</sup>

**gullep:** Kapılara takılan ve kapı kanadını kasaya bağlayıp menteşe görevi gören bir aletin adıdır.<sup>107</sup> Ermenek (Karaman) yöresinden demirci yapması menteşe açıklaması ve güllep şeklindeki kullanımıyla aktarılmıştır.<sup>108</sup> Bozkır (Konya) yöresinden ise menteşe anlamıyla gullap şeklindeki kullanımı aktarılmıştır.<sup>109</sup> Durayda (Konya) köyünde halen kullanılan kelimelerdendir.<sup>110</sup> Bu aletin Arapçadaki karşılığı كَلَّاب (küllâb) kelimesi olup kelime çengel, kanca, mahmuz, kenet gibi anlamlarda kullanılmaktadır.

**gutnu:** Entari,<sup>111</sup> pamuk ile ipek karıştırılarak dokunan kalın bir tür kumaş türü, kutnu,<sup>112</sup> bir tür bayan elbisesi<sup>113</sup> anlamlarında kullanılan gutnu kelimesinin Arapçadaki pamuk kelimesinin karşılığı olan قطن (kutn) kelimesinden türetildiği düşünülmektedir. Kelime Bozkır (Konya) yöresinden süslü entari anlamıyla guntu,<sup>114</sup> guntu ve gutnu<sup>115</sup> şeklinde,

<sup>102</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “gelif”; Yalçın, *Karapınar*, 64.

<sup>103</sup> Mes’ûd, *er-Râid*, 615.

<sup>104</sup> Ahmed Zekî Safvet, *Cemheratu rasâilil-Arab fi ’usûri’l-arabiyyeti’z-zâhira* (Beyrut: Mektebetu’l-İlmiyye, 1937), 1/293.

<sup>105</sup> Yalçın, *Karapınar*, 67.

<sup>106</sup> İmruu’l-Kays b. Hucr, *Divânu İmrî’l-Kays*, 120, 121.

<sup>107</sup> Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 491, 733; Yalçın, *Karapınar*, 74.

<sup>108</sup> “Yöresel sözcükler ve anlamları”, “güllep”.

<sup>109</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler”, “gullap”.

<sup>110</sup> Kaynak kişi: S. İ. (45)

<sup>111</sup> “Bozkır’lıların Kullandıkları Kelimeler” (Erişim 09 Ağustos 2022).

<sup>112</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, md. “gutnu”.

<sup>113</sup> Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 736.

<sup>114</sup> Fatih Numan Küçükballı, “Bozkır (Konya) Ağzından ‘Derleme Sözlüğü’ne Katkılar” (Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır, Konya, 2016), 648.

<sup>115</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler”, “guntu”.

Beyşehir (Konya) yöresinden ise dört parçadan oluşan bir kadın giysisi anlamıyla gutmi<sup>116</sup> şeklinde aktarılmıştır.

**haba:** “*Haba da bir diba da bir giyene...*”<sup>117</sup> şeklindeki deyimde geçen *haba*, *aba* kelimesinden dönüşmüş olup TDK Derleme Sözlüğü’ne göre siyah yünden dokunmuş, önü kaytanlı, cepkenimsi kısa erkek ceketi anlamıyla içlerinde Konya, Karaman’ın da olduğu çeşitli yörelere nispet edilmiştir. *Haba* kelimesi *aba*, *pelerin*, *uzun kadın giysisi*, *cüppe*, *önlük*, *kepenek* gibi anlamları olan عباءة (*abâe*) kelimesinden gelmiş olmalıdır. Kelime yaklaşık olarak 540 yılında vefat ettiği düşünülen bir Arap şairinin<sup>118</sup> bir gece karşılaştığı devî anlattığı beytinde geçmiştir. Şiirde üstünde büyük siyah çizgileri olan genişçe giysi anlamıyla kullanılmıştır.<sup>119</sup>

**hacat:** Ereğli Belkaya (Konya) yöresinde eşya ve ihtiyaç için kullanılan *hacat* kelimesi “*depeye varma hacat değil.*” şeklindeki kullanımıyla derlenmiştir.<sup>120</sup> Karaman’dan ise “*kötü komşu hacat sahibi yapar.*” şeklinde derlenmiştir.<sup>121</sup> *Hacat* kelimesi ihtiyaç, dilek, lüzum, gereksinim, şey, gereklilik gibi anlamlarda kullanılan حاجة (*hâce*) kelimesinin çoğulu olan حاجات (*hâcât*) kelimesi ile doğrudan irtibatlı görünmektedir.

**harar:** İçine yün ya da saman konulan çok büyük çuval şeklinde tanımlanan kelime<sup>122</sup> Arapçadaki aynı anlamda kullanılan غرارة (*gırâra*) kelimesinden gelmektedir.<sup>123</sup> Kelime Arap şairlerinden birine nispet edilen bir şiirde bu anlamıyla geçmektedir.<sup>124</sup>

**hista:** *Hista* kelimesi pay, hisse, birinin payına düşen kısım anlamında Durayda (Konya) köyünde kullanılmaktadır. “*Histasını alıp kenara çekildi.*”<sup>125</sup> Belkaya (Konya) köyünde ise kelime *hisse* şekliyle aktarılmıştır.<sup>126</sup> *Hista* kelimesi Arapçadaki aynı anlamları taşıyan حصّة (*hissa*) kelimesinden gelmiş olmalıdır.

<sup>116</sup> Köğçe, *Gölyaka Kasabası Ağzı Söz Dizimi*, 160.

<sup>117</sup> Yalçın, *Karapınar*, 217.

<sup>118</sup> Ebû Zühreyr Sâbit b. Câbir (Amsel) b. Süfyân el-Fehmî (ö. 540 [?])

<sup>119</sup> *Dîvânü Tebbeta şerran ve ahbâruhû*, nşr. Alil Zülfikâr Şâkir (Beyrut: Dâru’l-garb el-İslâmî, 1984), 227.

<sup>120</sup> Çavga, *Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı*, 188, 2015.

<sup>121</sup> Kaynak kişi: M. S. (60)

<sup>122</sup> Yalçın, *Karapınar*, 79; “Bozkır’lıların Kullandıkları Kelimeler”, md. “Harar”.

<sup>123</sup> Mes’ûd, *er-Râid*, 576; Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 172.

<sup>124</sup> Selâmet Abdullah es-Süveydî, *Şîru kabiletî Zübân fi’l-câhiliyye*, nşr. Selâmet Abdullah es- (Doha: Matbûâtu câmiati Katar, 1987), 411.

<sup>125</sup> Kaynak kişi: K. E. (70)

<sup>126</sup> Çavga, *Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı*, 112, 216.

**hülliyet:** Karaman'da takı ve mücevher anlamlarında kullanıldığı belirtilen<sup>127</sup> hülliyyet kelimesi Arapçadaki takı, süs, ziynet, kıymetli taş, cevher, mücevher gibi anlamları olan حلية (hilye) kelimesinden geçmiş olmalıdır.

**iteği/ita:** İta şeklindeki kullanımı Karapınar (Konya) yöresinden nakledilen bir konuşmada sofraya bezi olarak açıklanırken<sup>128</sup> Karapınar (Konya) yöresine ait derleme sözlükte dokuma sofraya bezi, dokuma yatak örtüsü anlamıyla iteği kullanımına yer verilmiştir.<sup>129</sup> Yine ekmek sargısı anlamıyla iteği şeklindeki kullanımı ise Ermenek (Karaman) yöresinde kullanılan kelimeler arasında sayılmış,<sup>130</sup> hem iteği, hem ita kelimeleri TDK Derleme Sözlüğü'nde un elerken dökülmemesi için yere serilen bez ya da şaplanmış deriden yapılan örtü şeklinde izah edilmiştir.<sup>131</sup> Başka bir sözlükte ise kelimenin yerel olduğuna temas edilmiş ve “un elerken dökülmemesi için yere serilen örtü, hamur açılan tahtanın altına serilen bez, yaygı” şeklinde açıklanmış, üteği şeklinde de söylendiği ve kökeninin bilinmediği belirtilmiştir.<sup>132</sup> Aktarılan kullanımlarda bez ve örtü anlamları kelimenin odak noktasını oluşturmaktadır. İta veya iteği kelimesinin Arapçadaki örtü, kaplamak, kapak anlamlarında kullanılan غطاء (g/ğitâ') kelimesinden geldiğini rahatlıkla söylemek mümkündür.<sup>133</sup>

**kandak:** Ormanın inişli çıkışlı yerleri,<sup>134</sup> hendek, çukur, uçurum, yâr<sup>135</sup> anlamlarında kullanılan ve ark üzerindeki büyük çukur şeklinde açıklanıp gandak olarak da tabir edilen<sup>136</sup> kelime Arapçadaki hendek, çukur, ark, siper anlamlarındaki خندق (handak) kelimesinden gelmiş olmalıdır.

**kerti/kerde:** Karapınar (Konya) yöresine özgü kullanımlar arasında geçen ve su birikintisinin veya göldeki suyun yerleşim yerine gitmesini önlemek amacıyla yerleşim yeriyile suyun olduğu yerin arasına kazılarak oluşturulan tümsek şeklinde tanımlanan<sup>137</sup> kerti kelimesi TDK Derleme Sözlüğü'nde bahçe ve tarlalardan geçen su yolu olarak tanımlanmıştır.<sup>138</sup>

<sup>127</sup> “Karaman Yöresel Sözcükler”.

<sup>128</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağzları*, 420.

<sup>129</sup> Yalçın, *Karapınar*, 92.

<sup>130</sup> “Yöresel sözcükler ve anlamları”, “iteği”.

<sup>131</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “ita”, “iteği”.

<sup>132</sup> Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 196; Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, 1/443.

<sup>133</sup> 609 yılına ait bir Arap şiirindeki kullanımı için bk: *Şâ'ırâtü'l-'arab fi'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm*, nşr. Beşîr Yemût (Beyrut: el-Mektebetü'l-ehliyye, 1934), 66.

<sup>134</sup> Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 313, 773.

<sup>135</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “kandak”.

<sup>136</sup> “Yöresel sözcükler ve anlamları”, “gandak”.

<sup>137</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağzları*, 481, 777.

<sup>138</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “kerti”.

Karaman yöresinde tümsek ve hendek anlamında,<sup>139</sup> Konya yöresinde ise sebze fideliği anlamında<sup>140</sup> kullanılan kerde kelimesi de kerti kelimesine anlam, kullanım ve telaffuz bakımından yakınlık taşımaktadır. Kelimenin “kertmek”ten geldiğini söyleyebiliriz. Nitekim kertmek kelimesi de TDK Güncel Sözlük’te bir şeyin kenarında kertik açmak, çentmek olarak tarif edilmiştir. Hem harf hem de anlam yakınlığından yola çıkarak kelimenin kökeninin Arapçadaki قَرَطَ (g/karata) fiili olduğunu söyleyebiliriz. Zira قَرَطَ fiili bir şeyin ucunu kesmek, fitilin ucunu kesmek, bir şeyi keserek parçalara ayırmak, doğramak gibi anlamlara gelmektedir.<sup>141</sup> Hem Türkçedeki hem de Arapçadaki kullanımda kesmek, yontmak, çentik atmak anlamı yer almaktadır. Dolayısıyla iki kelime arasında doğrudan bir ilişki vardır denebilir.

**kirtik:** TDK Derleme Sözlüğü’nde pek az, azıcık, bir parça gibi anlamları olduğu belirtilen kirtik kelimesi yukarıda bahsedilen kerti kelimesi ile irtibatlıdır. Cimri bir kimseden bahsedilirken hiçbir şeyini vermez demek üzere “Adam kirtliğini vermez.” şeklinde bir kullanım olduğundan söz edilmiştir.<sup>142</sup> Kirtik kelimesinin de yukarıda bahsedildiği şekliyle قَرَطَ fiili ve türevlerinden geldiği söylenebilir.

**kişniş:** Küçük taneli bir tür çekirdeksiz üzüm olarak açıklanan<sup>143</sup> kişniş kelimesi daha önce Karaman’a bağlı olan ve sonradan Konya’nın Güneysınır ilçesine bağlanan bazı köylerde cinsine bakılmaksızın bütün üzümlerin gelişmemiş, küçük tanelilerine denmektedir. Kelimenin Farsça kökenli olduğu bilgisi de yer almaktadır.<sup>144</sup> Ancak Arapçadaki çekirdeksiz bir üzüm cinsi anlamındaki قِشْمِش (kışmış) kelimesinden veya frenk üzümü, kuşüzümü anlamındaki كِشْمِش (kişmiş) kelimesinden geldiği de söylenebilir.<sup>145</sup>

**makda:** Odun vb. şeylerin kesimi için kullanıldığı belirtilen<sup>146</sup> makda kelimesi Arapçadaki bölüm, kesit, kısım, parça gibi pek çok anlamları olan مَقْطَع (makta’) kelimesi ile doğrudan irtibatlıdır.

**merav:** TDK Derleme Sözlüğü’nde bahçecilerin yazın kirayla tuttıkları, suyu bahçelere sırayla ve düzenle dağıtan kimse ve köylerde su ve sulama işlerine bakan görevli kimse olarak

<sup>139</sup> Uysal, *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, 316, 776.

<sup>140</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “kerde”.

<sup>141</sup> Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed Zebîdî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, nşr. Heyet (Kuveyt: Matbaatu hukûmeti'l-Kuveyt, 1969), 20/11; Mes'ûd, *er-Râid*, 327; İbrahim vd., *el-Mu'cemu'l-vesit*, 727.

<sup>142</sup> Kaynak kişi: M. S. (60)

<sup>143</sup> Uysal, *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, 780.

<sup>144</sup> Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, 2/419; Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 247.

<sup>145</sup> İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, nşr. Abdullah el-Kebîr, Muhammed Hasbullah, Hâşim eş-Şâzelî, Seyyid Ramazan Ahmed (Kahire: Dâru'l-maârif, 1984), 3884; Mes'ûd, *er-Râid*, 667.

<sup>146</sup> Küçükballı, “Bozkır (Konya) Ağzından ‘Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, 649.



açıklanan<sup>147</sup> merav kelimesi Arapçadaki sulamak, susuzluğunu gidermek ve sulatmak anlamlarındaki رَوَّى-رَوَّى (ravvâ-yuravvî) fiilinden türetilen مُرَوَّى (muravvî) kelimesinden gelmiş olmalıdır. Arapçadaki fiil kökünde yer alan eylemi işleyen kimse için kullanılan ismi fâil kalıbından gelmiş olması nedeniyle muravvî kelimesi sulayan, susuzluğunu gideren, sulatan anlamını kazanmış olmaktadır. Geçiş ve kullanım esnasında kısmi değişim göstermesi muhtemeldir. Kelimenin Damlapınar (Karaman) köyünde yakın zamana kadar kullanıldığı, Sarıveliler'de (Karaman) ise meravcı şeklinde halen kullanıldığı teyit edilmiştir.<sup>148</sup>

**mere:** TDK Derleme Sözlüğü'nde yeni dikilen ve henüz üzüm vermeyen bağ olarak açıklanmıştır. Mere kelimesinin Arapçadaki ot, otlak, çayı, kır gibi anlamları olan مرعى (mer'â) kelimesi ile irtibatlı olduğu düşünülmektedir.

**mesit:** Su kıyısına, su önüne yapılan set, bent şeklinde tanımlanan mesit kelimesi set yeri, set çekilen yer gibi anlamları olan مَسَدٌ (mesedd) kelimesinden gelmiş olabilir.<sup>149</sup> Mesit kelimesinin suyun önüne yapılan set anlamının yanında bahçelerde seki yapımında eğimli araziye düzeltmek ve toprağın aşağı kaymasını önlemek için yapılan duvar olarak da kullanıldığı aktarılmıştır.<sup>150</sup>

**metel:** Karaman, Konya yöresinde öykü, masal anlamında kullanılan metel kelimesi<sup>151</sup> Arapçadaki مثل (mesel) kelimesi ile doğrudan irtibatlıdır. Arapçadaki ث harfinin ت (ta/te) harfine dönüşmesinin örnekleri çoktur. Çalışmada yer alan timin kelimesi de bu çerçevede değerlendirilebilir.

**mostura:** Bir bütünü numunesi, örneği ve göstermelik kısmı için kullanılan bu kelimenin İtalyanca mo'stra kelimesinden geçmiş olduğu bilgisi yer almaktadır.<sup>152</sup> Mosdura şeklindeki kullanımı örnek, mosduralık ise numunelik anlamları ile izah edilmiştir.<sup>153</sup> Halk arasında çiftçinin ürününden az bir miktarını getirip tüccara göstermesine mostura almak, ürünün mosturasını getirmek tabir edilmektedir.<sup>154</sup> Kelimenin Arapçadaki numune, cetvel, örnek, eşantiyon<sup>155</sup> anlamlarındaki مَسْطَرَةٌ kelimesine dayanması daha güçlü bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

<sup>147</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "merav".

<sup>148</sup> Kaynak kişi: Damlapınar: M. S. (60), Sarıveliler: T. D. (41)

<sup>149</sup> Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. 'Omer b. Kesîr ed-Dimeşkî İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, nşr. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî (b.y.: Dâru Hicr, 1418), 6/108; Mes'ûd, *er-Râid*, 738.

<sup>150</sup> Kaynak kişi: M. S. (60)

<sup>151</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "metel"; "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "metel".

<sup>152</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "mostura"; Eren, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 297.

<sup>153</sup> Yalçın, *Karapınar*, 108.

<sup>154</sup> Mustafa Uysal, "Mostra", <https://www.karamandauyanis.com> (Erişim 24 Ekim 2022).

<sup>155</sup> Rûhî el-Baalbekî, *el-Mevrid Kâmûs Arabî-İngilizî* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, 1995), 1040.

**nalın:** Takunya, terlik, ayakkabı için kullanılan nalin<sup>156</sup> kelimesi Arapçadaki aynı anlama gelen نَعْل (na'l) kelimesinin ikilisi için kullanılan نَعْلَيْن (na'leyn/nalin) gelmiş olmalıdır.<sup>157</sup>

**nemime:** Karapınar (Konya) yöresine özgü sözlükte laf taşımak şeklinde tanımlanan<sup>158</sup> kelime Arapçadaki iftira, dedikodu, gıybet, çekiştirme gibi anlamları olan, fesat ve şer gayesiyle insanların arasında laf taşımak şeklinde izah edilen<sup>159</sup> نَمِيمَة (nemîme) kelimesinden gelmez.

**nuska:** Güncel Türkçede muska şeklinde kullanılan kelime, Taşkent (Konya) ağzında nuska olarak kullanılmaktadır. İçinde dinsel veya büyüleyici bir gücün saklı olduğuna inanılan, taşıyanı, takanı veya sahip olanı zararlı etkilerden koruyup iyilik getirdiğine inanılan bir nesne, yazılı kâğıt<sup>160</sup> anlamında kullanılmaktadır. Muska kelimesinin نَسْخَة'dan (nüşa) geldiği<sup>161</sup> göz önünde bulundurulduğunda Taşkent ağzındaki kullanımın aslına daha yakın bir kullanım olduğu söylenebilir.

**ogga/okka:** Yaklaşık olarak 1300 gramlık ağırlık ölçü birimi için kullanılan ogga kelimesi okka şekliyle günümüz Türkçesinde yer almaktadır. Aslı Arapçadaki اوقية (ûkiyye) kelimesidir.<sup>162</sup> Kelimenin kullanımı ile ilgili şu olayı nakletmekte yarar vardır: Hz. Ebubekir'in Bilâl Habeşî'yi satın alıp azat ederek Ümeyye b. Halef el-Cumahî'nin elinden kurtarmasının ardından Ümeyye, Hz. Ebubekir'in Bilâl Habeşî için verdiği ücreti çok bularak "Bir okka altın bile verseydin onu sana verirdim." demiş, Hz. Ebubekir de bunun üzerine "Sen benden -Bilâl'e karşılık- kırk okka isteseydin onu da verirdim." demiştir.<sup>163</sup>

**sekavet:** Karaman yöresinde yiğitlik, cömertlik, el bolluğu olarak kullanılan sekavet kelimesi Arapçadaki eli açıklık, cömertlik anlamındaki سَخَاوَة (sehâvet) kelimesinden gelmiş olmalıdır.<sup>164</sup>

<sup>156</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "nalın"; Yalçın, *Karapınar*, 110; "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "nalın".

<sup>157</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 4/243; Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, 2/490.

<sup>158</sup> Yalçın, *Karapınar*, 111.

<sup>159</sup> "معجم الدوحة التاريخي للغة العربية", "نميمة".

<sup>160</sup> Kocamaz, *Konya İli, Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı*, 203.

<sup>161</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "Muska".

<sup>162</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 1/99; Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, 2/502.

<sup>163</sup> *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, nşr. Abdullah Mahmud Şahate (Beyrut: Muessesetu't-târih el-arabi, 2002), 4/723.

<sup>164</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 1/228.

**seyim/sehim:** Hisse, pay anlamlarında kullanılan seyim/sehim kelimesi<sup>165</sup> Arapçadaki ok, hisse, pay, nasip anlamlarında kullanılan سَهْم (sehm) kelimesinden gelmiştir.<sup>166</sup>

**sihil/sehil:** Sıcak ve çukur vadiler için kullanıldığı belirtilen<sup>167</sup> sihil kelimesinin Arapçadaki kolay, basit, düz, ova, sade, düzgün, düz arazi, düzlük, engebesiz gibi anlamları olan سَهْل (sehl) kelimesinden gelmiş olması ihtimali kuvvetlidir.<sup>168</sup> Ancak sahil, plaj, deniz kıyısı, kıyı anlamlarındaki ساحل (sâhil) kelimesinden geldiği de düşünülebilir. Bu çalışmada kelimenin **zehil** şeklindeki kullanımına da yer verilmiştir.

**sumat/somat:** TDK Derleme Sözlüğü'nde sofraya altına serilen dört köşe bez, sofraya bezi<sup>169</sup> ve kilim<sup>170</sup> şeklinde aktarılan sumat kelimesi halen Bozkandak,<sup>171</sup> Damlapınar<sup>172</sup> gibi Karaman'ın köylerinde kullanılmaktadır. Karapınar (Konya) yöresine özgü sözlükte ise sumat kelimesi örtü amaçlı kullanılan ince dokuma anlamıyla yer almıştır.<sup>173</sup> Sumat kelimesi Arapçadaki sofraya, yemek masası, örtü, sofraya örtüsü anlamlarına gelen سَمَات (simât) kelimesinden gelmiş olmalıdır.<sup>174</sup> Kelime Arap şairlerinden 897 yılında vefat eden Buhturî'ye (Ebû Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî) (ö. 284/897) nispet edilen bir şiirde geçmektedir.<sup>175</sup>

**sükkam:** TDK Derleme Sözlüğü'nde sükkâm kelimesi nezle, grip anlamıyla içinde Konya'nın yer almadığı farklı birkaç yöreye nispet edilmiştir. Fakat Bozkır (Konya)<sup>176</sup> ve Karapınar (Konya)<sup>177</sup> yörelerinde sükkam kelimesinin nezle ve grip anlamında kullanıldığı kaydedilmiştir. Kelimenin Arapçadaki aynı anlama gelen زُكَّام (zükâm) kelimesinden geldiği âşikârdır.<sup>178</sup>

<sup>165</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "sehim/seyim".

<sup>166</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 1/289.

<sup>167</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "sihil".

<sup>168</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 1/289.

<sup>169</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "sumat", "somat"; "Karaman Yöresel Sözler".

<sup>170</sup> Çıracı, *Konya İli Karapınar İlçesi Ağzları*, 871.

<sup>171</sup> Kaynak kişi: M. D. (27)

<sup>172</sup> Kaynak kişi: S. M. U. (39)

<sup>173</sup> Yalçın, *Karapınar*, 129.

<sup>174</sup> Dûzî, *Tekmiletu'l-me'âcimi'l-'arabiyye*, 6/146.

<sup>175</sup> Şiir için bkz: Ebû Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî el-Buhturî, *Dîvânü'l-Buhturî*, nşr. Hasan Kâmil es-Sîrâfî (Kahire: Dâru'l-maârif, 1963), 3/1602.

<sup>176</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "sükkam".

<sup>177</sup> Yalçın, *Karapınar*, 129.

<sup>178</sup> Dûzî, *Tekmiletu'l-me'âcimi'l-'arabiyye*, 5/145.

**süpan:** Karapınar (Konya) yöresine özgü sözlükte günahsız küçük çocuk şeklinde açıklanmıştır.<sup>179</sup> Kelimenin Arapçadaki صَبِي (sabî) kelimesinin çoğulu olan صَبِيَّان (sıbyân) kelimesinden geldiği düşünülmektedir.

**şak:** Şak kelimesi bir bütünü yarısı,<sup>180</sup> bölük, parça ve dilim<sup>181</sup> anlamlarına gelmektedir. Aynı anlamıyla Arapçada da yer almaktadır.<sup>182</sup> Kelimenin aslı شَقَّ (şakk) şeklindedir. Türkçedeki anlamlarına ilave olarak yarık, çatlak, su yatağı, gedik, yırtık, yara, derideki çatlaklık anlamları da vardır. Gölyaka (Konya) kasabasından yapılan derlemede kelime taraf, kısım anlamıyla verilmiş ve “*Bi şakını irâmetli bakamıycan diyi saTTığ, irâmetli var ıka. Bi şakı bize galdı.*” cümlesiyle kullanım örneklendirilmiştir.<sup>183</sup> Söz konusu kelimenin fiil halindeki kullanımını ise şaklamak<sup>184</sup> şeklinde olup bir şeyin ortadan iki parçaya bölünmesini ifade etmek üzere kullanılır.

**şetil:** Karapınar (Konya) yöresi Sözlüğü’nde şetil kelimesi fidan anlamıyla kaydedilmiştir.<sup>185</sup> TDK Derleme Sözlüğü’nde de çalışmamızın alanı dışında kalan Güneydoğu Anadolu Bölgesinden birkaç ile nispetle fide anlamıyla yer almıştır.<sup>186</sup> Arapçadaki fidan dikmek anlamındaki شَتَلَ-يَشْتُل (şetle-yeştulu) fiili ile fidan, fide anlamındaki شَتْلَة (şetle) kelimelerinin sözü edilen yörede kullanılan şetil kelimesi ile doğrudan irtibatlı olduğu söylenebilir.<sup>187</sup>

**tavsur/tavsır:** Fotoğraf ve resim anlamlarında kullanılan tavsur<sup>188</sup> ve tavsır<sup>189</sup> kelimelerinin resim yapma, fotoğraf çekme, resim, fotokopi, çizim gibi anlamları olan تَصْوِير (tasvîr) kelimesinden gelmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir.

**tebit:** Beyaz üzümün külle kaynatılmış sıcak suya bandırılıp kurutulmasıyla elde edilen kuru haline denir. Damlapınar (Karaman) köyünde halen kullanılmaktadır. Arapçadaki kuru üzüm anlamındaki زَيْب (zebîb) kelimesinden bozularak geçmiş olabilir.

**timin:** Timin kelimesi Ermenek (Karaman) yöresinde kullanılan kutu kelimesi ile irtibatlı olarak izah edilmektedir. Kutu, bir gaz tenekesinin üçte biri oranında bir hububat

<sup>179</sup> Yalçın, *Karapınar*, 130.

<sup>180</sup> Çavga, *Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı*, 224; “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır’a Dair Bilgiler”, “şak”; Yalçın, *Karapınar*, 131.

<sup>181</sup> Kocamaz, *Konya İli, Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı*, 208.

<sup>182</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 2/346.

<sup>183</sup> Köğçe, *Gölyaka Kasabası Ağzı Söz Dizimi*, 140, 172.

<sup>184</sup> Doğan, *Aksaray ve Yöresi Ağzları*, 781; Yalçın, *Karapınar*, 114.

<sup>185</sup> Yalçın, *Karapınar*, 132.

<sup>186</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “şetil”.

<sup>187</sup> Dûzî, *Tekmiletu'l-me'âcimi'l-'arabiyye*, 6/247.

<sup>188</sup> “Bozkır’lıların Kullandıkları Kelimeler”, md. “Tavsır”.

<sup>189</sup> Yalçın, *Karapınar*, 136.

ölçüsü şeklinde tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak timin kelimesi de kutunun yarısı değerinde bir ölçek olarak açıklanmıştır.<sup>190</sup> TDK Derleme Sözlüğü'nde ise timin kelimesi ile ilgili yirmi ya da yirmi dört kiloluk tahıl ölçeği, dört kiloluk tahıl ölçeği, iki, iki buçuk kiloluk tahıl ölçeği şeklinde farklı birimlerde ölçeklerden söz edilmiştir.<sup>191</sup> Kelimenin Arapçadaki sekizde bir anlamındaki *ثُمَّنْ* (sümün) kelimesinden gelmiş olması muhtemeldir. Zira Arapçadaki *ث* harfinin günlük kullanımda *t*'ye dönüştürüldüğü Arap dili ile ilgilenenlerin malumudur. Dolayısıyla sümün kelimesinin tümün şeklindeki telaffuzunun zamanla timine dönmüş olabileceği düşünülebilir. Ölçeklerdeki sayısal değerlerdeki farklılıklar ise yöreden yöreye değişen kullanımlar olarak görülebilir.

**töbür:** Karaman Ayrancı ilçesinde yapılan görüşmede kaydedilen bu kelime hayvan dışkısı, hayvan gübresi anlamında kullanılmış, anlatan da töbür kelimesini doğrudan hayvan dışkısı şeklinde açıklamıştır.<sup>192</sup> TDK Derleme Sözlüğü'nde ise Konya Ereğli yöresine nispet edilen bu kelime daha özel bir anlamda keçi gübresi olarak açıklanmıştır.<sup>193</sup> Kelimenin Arapçadaki dışkılamak, büyük abdest bozmak, boşaltmak, kaka yapmak anlamlarına gelen *تَبَّرَ* fiilinden gelmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

**ulaf:** Hem yulaf için kullanılan ulaf kelimesinde hem de Sarıveliler (Karaman) yöresinde arılara verilen yem ve pekmez şerbeti için kullanılan **culaf**<sup>194</sup> kelimesinde yem anlamı öne çıkmaktadır. Bozkır (Konya) yöresinde büyükbaş havanlara verilen saman ve diğer yiyecekler için kullanılan alaf kelimesi de bu çerçevede değerlendirilebilir.<sup>195</sup> Arapçadaki saman, yem, hayvan yemi, kuru ot, arpa anlamlarına gelen *عَلَفَ* ('alef) ve mercimek, bezelye, bakla gibi bitkilerin meyvesi için kullanılan *عُلْفَة* ('ullefe) kelimesiyle ulaf kelimesi arasında yakınlık görülmektedir.<sup>196</sup>

**urup:** Konya yöresinde tahıl ölçü birimi olarak kullanılır. Ölçme aracı olarak kullanılan aletin dörtte birini ifade eder.<sup>197</sup> Bir urup buğday, iki urup arpa, üç urup yulaf gibi. Ölçülen şey dört urup olduğu vakit bir birime ulaşılmış olur. Söz konusu kelime Arapçadaki çeyrek, dörtte bir, yirmi beş kuruş anlamındaki *رُبْع* (rub') kelimesinden gelmektedir.

<sup>190</sup> "Yöresel sözcükler ve anlamları", "kutu", "timin".

<sup>191</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "timin".

<sup>192</sup> Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 443, 883.

<sup>193</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "töbür".

<sup>194</sup> Kaynak kişi: T. D. (42)

<sup>195</sup> "Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler", "alaf".

<sup>196</sup> el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'ayn*, 3/216.

<sup>197</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", md. "Urup"; "Divaz Sözlüğü", *Divaz Sözlüğü* (blog) (Erişim 10 Ağustos 2022), md. "Urup".

**ülübe:** Ermenek, Sarıveliler (Karaman), Karaman merkez, Konya yöresinde fasulye için kullanılan<sup>198</sup> ve TDK Derleme Sözlüğü'nde hülübe şeklinde de geçen ülübe kelimesini Arapçadaki iki kelime ile irtibatlı olarak düşünmek mümkündür. İlki fasulye, börülce anlamlarında kullanılan اللوبيا (el-lûbiyâ/lûbiya) kelimesidir<sup>199</sup> ki doğrudan bu kelime ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Mercimek, bezelye, bakla gibi bitkilerin meyvesi için kullanılan عُلْفَة ('ullefe) kelimesi de uzak görünmemektedir. Ancak lûbiyâ kelimesi ile ülübe arasındaki irtibat daha güçlü görünmektedir. اللوبيا kelimesinin kökeni 795 yılına kadar uzanmaktadır.<sup>200</sup>

**ürüsüm:** töre, âdet, gelenek, görenek anlamında kullanılan<sup>201</sup> kelimenin Arapçadaki رسوم (rusûm) kelimesinden gelmiş olması muhtemeldir. Kız isteme, nişan, kına ve düğün merasimlerinin anlatıldığı derlemede kaynak kişiden aktarılan “böylece köyümüzün âdet ve ürüsümleri bitmiş olur.”<sup>202</sup> ifadesinden de anlaşıldığı kadarıyla gelenek, görenek, töre, örf anlamları öne çıkmaktadır. Arapçadaki رسوم kelimesinin birçok anlamının yanında resmiyet, formalite, merasim gibi anlamları da bulunmaktadır.<sup>203</sup> Bozkır (Konya) yöresinde rüsüm (üsün) şeklinde kullanıldığı nakledilmiştir.<sup>204</sup>

**verev:** Verev kelimesinin Karapınar'da (Konya) çapraz anlamında kullanıldığı belirtilmiştir.<sup>205</sup> TDK Derleme Sözlüğü'nde ise bayır, yokuş, yamaç, eğri, çürük gibi anlamlarla çeşitli yörelere nispet edilmiştir. Derleme sözlüğü verev başlığı altında kısmen ortak anlamlarda kullanılan verep kelimesine yönlendirmiştir ki verep kelimesine yukarıdaki anlamlara ek olarak eğri, çapraz, yamaç gibi anlamlar eklenmiştir. Karapınar'da verev kelimesi için kullanılan çapraz anlamı Derleme Sözlüğü'nde verep kelimesi altında karşımıza çıkmıştır. Arapça sözlüklere baktığımızda وَرَب (verb) kelimesinin çapraz anlamına geldiğini görmekteyiz. Dolayısıyla verb kelimesi eğri, yamaç, çapraz anlamıyla kimi yerlerde verev, kimi yerlerde ise verev olarak varlığını sürdürmüştür. Kelimenin fiil halinde eğik yapmak, eğri yapmak, çapraz koymak, çürümek gibi anlamları da bulunmaktadır. Verev halinde eğri,

<sup>198</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “ülübe”; Yalçın, *Karapınar*, 142; “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler”, “ülübe”; “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler”.

<sup>199</sup> Cubbî, *Şerhu garîbi elfâzi'l-mudevvene*, nşr. Muḥammed Maḥfûz (Beyrut: Dâru'l-garb el-İslâmî, 2005), 62.

<sup>200</sup> <https://www.dohadictionary.org/dictionary/%D9%84%D9%88%D8%A8%D9%8A%D8%A7>

<sup>201</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “ürüsüm”; Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 289, 891; Yalçın, *Karapınar*, 142.

<sup>202</sup> Uysal, *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*, 289.

<sup>203</sup> Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, 322.

<sup>204</sup> “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler”, “rüsüm”.

<sup>205</sup> Yalçın, *Karapınar*, 147.

çarpık anlamına yer verilmiş ve kelimenin aslının Farsça olduğu söylenmiştir.<sup>206</sup> Ancak kelime, وَرْبُ (veribu) şeklinde bozuk, çürük anlamıyla 644 yılına ait bir Arap şiirinde yer almıştır.<sup>207</sup>

**zahım:** Karapınar'da (Konya) irin, iltihap anlamında kullanıldığı belirtilen zahım kelimesinin<sup>208</sup> zahim şeklinde aynı anlamda kullanımının Niğde'de yer aldığı görülmüştür.<sup>209</sup> Arapaçada zahım kelimesine irin ve iltihap anlamıyla telaffuz bakımından yakın bir köke rastlanmamıştır. Fakat önceliği telaffuza verip tekrar incelendiğinde زَحْمَ harfleri ve türevlerinden oluşan kelime öbeğine ulaşılmaktadır. زَحْمَ (kötü kokan), زَحْمَةَ (zahme) kötü koku, leş kokusu gibi anlamlar barındırmaktadır. Doğrudan iri ve iltihap anlamı yer almasa da irin ve iltihabın sonucu olan kötü koku, iticilik anlamlarının yer aldığı harf grubuna ulaşılması ve yörede kullanılan zahim kelimesi ile kısmen irtibat kurulması mümkündür.

**zahra:** Yemeklik tahıl,<sup>210</sup> ürün,<sup>211</sup> anlamlarında kullanılan kelimenin Arapçadaki ذخيرة (zehîra) kelimesi ile doğrudan irtibatı vardır. Üstelik kimi yerlerdeki zehire şeklindeki kullanımı aslı ile ilgili daha kesin bir bilgi vermektedir. ذخيرة kelimesi stok, cephane, erzak, hazine, mühimmat, yedek gibi anlamları olan ve ذخر kök fiilinden türetilen bir kelimedir. Fiil kökü ise ayırmak, saklamak, biriktirmek, ihtiyaç zamanı için ayırmak anlamına gelmektedir.<sup>212</sup>

**zambır arısı:** Karaman'da yaban arısı, borazan anlamlarında kullanılan<sup>213</sup> zambır kelimesi TDK Derleme Sözlüğü'nde de aynı anlamda yer almış ve farklı yörelere nispet edilmiştir. Kelime Arapçadaki eşekarısı, yaban arısı, büyük eşekarısı anlamlarına gelen زنبور (zumbûr) kelimesinden gelmiş olmalıdır.

**zehil:** Yüksek ve serin mekânların, yaylaların zıttı olarak sıcak, düz bölgeleri ifade etmek üzere kullanılan zehil kelimesinin Damlapınar (Karaman) köyünde kullanıldığı bilgisine birinci ağızdan ulaşılmıştır.<sup>214</sup> Kelime TDK Derleme Sözlüğü'nde sözü edilen yöre dışında başka yörelere nispetle sıcak, verimli, kışı az bölge anlamıyla yer almıştır.<sup>215</sup> Kelimenin Arapçadaki kolay, basit, düz, ova, sade, düzgün, düz arazi, düzlük, engebesiz gibi

<sup>206</sup> Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, 2/709.

<sup>207</sup> Amr b. Ahmer el-Bâhilî, *Şi'ru Amr b. Ahmer el-Bâhilî*, nşr. Hüseyin Atvan (Dımaşk: Mecmau'l-lugati'l-arabiyye, ts.), 46.

<sup>208</sup> Yalçın, *Karapınar*, 153.

<sup>209</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "zahim".

<sup>210</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "zahra".

<sup>211</sup> Duran, *Konya'nın Hadim İlçesi Ağzı*, 128, 189, 290.

<sup>212</sup> İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 1490; Mes'ûd, *er-Râid*, 382.

<sup>213</sup> Kaynak kişi: Z. K. (39)

<sup>214</sup> Kaynak kişi: S. M. U. (39)

<sup>215</sup> "TDK Derleme Sözlüğü", "zehil".

pek çok anlamı olan سَهْل (sehl) kelimesinden gelmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Öte yandan sahil, plaj, deniz kıyısı, kıyı anlamlarındaki ساحل (sâhil) kelimesinden geldiği de düşünülebilir. Bu çalışmada kelimenin sihil şeklindeki kullanımına da yer verilmiştir.

**zibil:** Çöp süprüntü, pislik, gübre, bol bulunduğu için değersiz anlamlarında kullanılan<sup>216</sup> zibil kelimesi Arapçadaki gübre, fişki, hayvan tersi anlamlarına gelen زَبِل (zibil) kelimesinden geçmiş olmalıdır. Karaman yöresinde ise çok fazla, bir sürü, istemediğin kadar gibi anlamlarıyla öne çıkmaktadır. İki oduncunun kendi aralarında konuşurken birinin diğerine “*şu boğazın içinde odun var mı?*” demesi üzerine diğerinin “*Hem de nasıl! Zibil zibil!*” demesi buna örnektir.<sup>217</sup> Yine güncel Türkçede kullanılan mezbele, mezbelelik kelimeleri de aynı kökten türemiş, kelimelerdendir.

## Sonuç

Kelimelerin incelenmesi sonucunda Arapça ile Türkçe arasındaki irtibatın çok derinlerde olduğu görülmüştür. Bilim, hukuk, siyaset, askeriye gibi pek çok alanda Arapça kelimelerin bolca kullanıldığı zaten bilinen bir durumdur. Ancak Anadoludaki modern hayatın imkânlarının çoğundan uzak, ücra köylerde yaşayan köy halkının dilinde bile çok sayıda Arapça kelimenin hala kullanıldığına şahit olmak oldukça şaşırtıcı olmuştur. Bazen yüzeysel bazen de derinlemesine bir çözümleme sonrasında halk ağzında kullanılan ve ulusal düzeyde yaygınlığa erişmemiş Arapça kökenli kelimelerin hiç beklenmedik bir noktada karşımıza çıkıvermesi bir araştırmacı olarak bizleri şaşkınlık içerisinde bırakmıştır. Söz gelimi Karaman yöresinde sofra bezi anlamında sumat veya somat şeklinde kullanılan kelime ile Arapçadaki سِمَاط (simât) kelimesi arasındaki telaffuz ve anlam eşleşmesi göz önünde bulundurulduğunda diller arası etkileşimin bilinenden çok daha derinlere uzandığı görülecektir. Türk Dil Kurumunun Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerin sayısı ile ilgili güncel bilgiler vermesi bölgeler üzerinde detaylı incelemeler yapılmasına ve yöresel ağızların titizlikle elemenden geçirilmesine bağlıdır. Aksi takdirde güncel Türkçe sözlüklerdeki Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerle ilgili sayısal verilerin nihai rakam olduğu yanılgısının ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bu bakımdan bu ve benzeri çalışmaların Türk Dil Kurumu Derleme Sözlüğü'ne (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü) önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

## Kaynakça

Alp, Musa - Özcan, Yusuf. *Musannaf Arabi-Türki Müşterek İfadeler*. İstanbul: Mektep Yayınları, 2018.

<sup>216</sup> “TDK Derleme Sözlüğü”, “zibil”; Yalçın, *Karapınar*, 155.

<sup>217</sup> Kaynak kişi: M. Ö. (55)



- Alzubaidy, Ahmed. “Kökende Çoğul Olarak Kullanılan Arapça Kelimelerin Türkçe’ye Geçmesi ve Türkiye Türkçesinde Kullanım Şekilleri”. *Journal of the College of Languages* 42 (2020). <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2020.0.42.0266>
- Anıl, Zeynep Ayça. *Aslı Arapça Olup Türkçe’ye Anlam Kaymasına Uğrayarak Geçmiş Kelimeler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Ayva, Aziz. “Konya Dağ Köyleri Ağızlarından Derlemeler”, ts. [https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/aziz\\_ayva\\_konya\\_dag\\_koyleri\\_agizlari\\_derlemeler.pdf](https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/aziz_ayva_konya_dag_koyleri_agizlari_derlemeler.pdf)
- Ayva, Aziz. “Konya Dağ Köyleri Ağızlarından Derlenen Fiiller”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (01 Şubat 2006), 97-106.
- Baalbekî, Rûhî el-. *el-Mevrid Kâmûs Arabî-İngilizî*. Beyrut-Lübnan: Dâru’l-ilm li’l-melâyîn, 7. Basım, 1995.
- Bâhilî, Amr b. Ahmer el-. *Şi’ru Amr b. Ahmer el-Bâhilî*. nşr. Hüseyin Atvan. Dımaşk: Mecmau’l-lugati’l-arabiyye, ts.
- Buhturî, Ebû Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî el-. *Dîvânu’l-Buhturî*. nşr. Hasan Kâmil es-Sîrâfi. Kahire: Dâru’l-maârif, 1963.
- Buhûrî, Yahya el-. *Şi’ru ‘Abde b. et-Tabîb*. Bağdat: Dâru’t-terbiye, 1971.
- Cebraîl, F. (ed.). *Dîvânu’l-Velîd b. Yezîd*. Dımaşk: Matbaatu İbn Zeydûn, 1937.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. *es-Sihâh tâcü’l-lugati ve shâhu’l-arabiyye*. nşr. Ahmed Abdulgafûr ‘Attâr. Kahire: Dâru’l-ilm li’l-melâyîn, 1990.
- Cubbî. *Şerhu garîbi elfâzi’l-mudevvene*. nşr. Muḥammed Maḥfûz. Beyrut: Dâru’l-garb el-İslâmî, 2. Basım, 2005.
- Çavga, Uğur. *Konya Ereğli İlçesi Belkaya Ağzı (Ses Bilgisi-Şekil Bilgisi-Metinler-Sözlük)*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Çıracı, Kazım. *Konya İli Karapınar İlçesi Ağzı*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Doğan, Muammer. *Aksaray ve Yöresi Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Duran, Kübra. *Konya’nın Hadim İlçesi Ağzı*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Dursunoğlu, Halit. “Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları”. *Turkish Studies* 9 (2014).
- Dûzî, Reynhârt. *Tekmiletu’l-me‘âcimi’l-‘arabiyye*. çev. Muḥammed Selîm en-Nâ‘îmî Cemâl el-Ḥayyât. 11 Cilt. Bağdat: Dâru’l-hurriye li’t-tübâa, 1979-2000.
- Erdem, Gönül. *Anamur Yöresi ve Ağzı*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Eren, Hasan. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro, 2. Basım, 1999.
- Ermîş, Hamza. *Arapça’dan Türkçeleşmiş Kelimeler Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Basım, 2014.
- Ermîş, Hamza. *Türkçeleşmiş Arapça Kelimelerin Tasnifi ve Kök Analizi*. İstanbul: Cantaş Yayıncılık, 2012.

- Eyuboğlu, İsmet Zeki. *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2. Basım, 1991.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu'l-luga*. nşr. Muhammed Ali en-Neccâr. ed-Dâru'l-Mısriyye li't-te'lif ve't-terceme, 1964.
- Ferâhîdî, Halil b. Ahmed el-. *Kitâbu'l-'ayn muratteben 'alâ hurûfi'l-meâcim*. nşr. Abdulhamîd Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2003.
- Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Haşimi, Ahmet. "Türkiye Türkçesinde Kullanılan Arapça Kelime Grupları ve Cümleler Hakkında Bazı Değerlendirmeler". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 5/1 (2021), 591-618.
- İbn Düreyd, Ebûbekir Muhammed b. Hasan. *Cemherati'l-luga*. nşr. Remzî Munîr Be'albek. Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, 1987.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. 'Omer b. Kesîr ed-Dimesşkî. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. nşr. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî. 21 Cilt. b.y.: Dâru Hicr, 1418.
- İbn Manzûr. *Lisânü'l-Arab*. nşr. Abdullah el-Kebîr, Muhammed Hasbullah, Hâşim eş-Şâzelî, Seyyid Ramazan Ahmed. Kahire: Dâru'l-maârif, 1984.
- İbrahim, Mustafa vd. *el-Mu'cemu'l-vesît*. Kahire: Mektebetü's-şuruku'd-devliye, 2004.
- İmruu'l-Kays b. Hucr. *Divânu İmrü'l-Kays*. nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. Beyrut: Dâru'l-maârif, 5. Basım, 1990.
- İşler, Emrullah. *Türkçe'de Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1997. <https://www.kitapyurdu.com/kitap/turkcede-anlam-kaymasina-ugrayan-arapca-kelime-ve-kelime-gruplari/14147.html>
- Kâlî, Ebû Ali el-. *Kitâbu'l-emâlî*. nşr. Muhammed Abdulcevâd el-Asmaî. Kahire: el-Hey'etu'l-Mısriyyeti'l-'ammeti li'l-küttâb, 1975.
- Kocamaz, İhsan. *Konya İli, Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağzı*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Köğçe, Ayşe Namlı. *Gölyaka Kasabası Ağzı Söz Dizimi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Küçükballı, Fatih Numan. "Bozkır (Konya) Ağzından 'Derleme Sözlüğü'ne Katkılar". Konya, 2016.
- Mes'ûd, Cübrân. *er-Râid*. Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melâyîn, 1992.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995.
- Nebevî, Abdulaziz (ed.). *Dîvânu benî bekr fi'l-câhiliyye*. Kahire: Dâru'z-zehra, 1989.
- Safvet, Ahmed Zekî. *Cemheratu rasâili'l-Arab fi 'usûri'l-arabiyyeti'z-zâhira*. Beyrut: Mektebetü'l-ilmîyye, 1937.
- Sözer, Burak. *Kadınhanı ve Çevresi Türkmen-Yörük Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Süveydî, Selâmet Abdullah es-. *Şî'ru kabileti Zübyân fi'l-câhiliyye*. nşr. Selâmet Abdullah es-. Doha: Matbûâtu câmiati Katar, 1987.
- Tietze, Andreas. *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. İstanbul: Simurg, 2002.

- Tursun, Ayşe. *Akören Ağzı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Uysal, İdris Nebi. *Karaman İli Ağzları ve Anadolu Ağzları Arasındaki Yeri*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Uysal, Mustafa. “Mostra”. <https://www.karamandauyanis.com>. Erişim 24 Ekim 2022. <https://www.karamandauyanis.com/yazarlar/mustafa-uysal/mostra/2151/>
- Yalçın, Ceyhan. *Karapınar*. Ankara: Gülнар Yayınları, 2. Basım, 2022.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. nşr. Heyet. Kuveyt: Matbaatu hukûmeti'l-Kuveyt, 1969.
- “Bozkır Sözlüğü-Bozkır Dedikleri-Mithat Arı-Bozkır'a Dair Bilgiler”. Erişim 28 Eylül 2022. <https://bilgi.bozkir.org.tr/2021/06/bozkr-sozlugu-bozkr-dedikleri-mithat-ar.html>
- “Bozkır”lıların Kullandıkları Kelimeler”. Erişim 09 Ağustos 2022. <http://www.bozkir.net/page/bozkirlililarin-kullandiklari-kelimeler.html>
- Dîvânu şî'ri'l-Musakkab el-'abdî*. nşr. Hasan Kâmil es-Sayrafî. Kahire: Ma'hedu'l-mahtûtâtî'l-'arabiyye, 1971.
- Dîvânu Tebbeta şerran ve ahbâruhû*. nşr. Alil Zülfikâr Şâkir. Beyrut: Dâru'l-garb el-İslâmî, 1984.
- Divaz Sözlüğü. “Divaz Sözlüğü”. Erişim 10 Ağustos 2022. <https://sungursun.blogspot.com/2017/11/divaz-sozlugu.html>
- Yenişehir Wiki. “Karaman Kelimeleri”. Erişim 30 Ağustos 2022. [https://yenisehir.fandom.com/tr/wiki/Karaman\\_kelimleri](https://yenisehir.fandom.com/tr/wiki/Karaman_kelimleri)
- Tartışma ve Paylaşımların Merkezi - Türkçe Forum - Turkish Forum / Board / Blog. “Karaman Yöresel Sözcükler”. Erişim 16 Ağustos 2022. <https://www.turkish-media.com/forum/topic/176025-karaman-yoresel-sozler/>
- Hadimkülder. “Kelimelerimiz”. Erişim 08 Ekim 2022. <https://hadimkulder.org/kelimelerimiz/>
- Şâ'irâtü'l-'arab fî'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm*. nşr. Beşîr Yemût. Beyrut: el-Mektebetü'l-ehliyye, 1934.
- Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. nşr. Abdullah Mahmud Şahate. Beyrut: Muessesetu't-târih el-arabi, 2002.
- “Türk Dil Kurumu Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü)”. Erişim 09 Ağustos 2022. <https://sozluk.gov.tr/>
- “Türkçe Sözlük (2005)'teki Sözcüklerin Kökenlerine Ait Sayısal Döküm”. 01 Mart 2007. Erişim 19 Ekim 2022. <https://web.archive.org/web/20070301064559/https://www.tdk.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF1A46C5FBFA979D0C>
- “Yöresel sözcükler ve anlamları”. Erişim 21 Eylül 2022. <https://ermenek.bel.tr/icerik/yoresel-sozcukler-ve-anlamlari>
- “معجم الدوحة التاريخي للغة العربية”. Erişim 21 Eylül 2022. <https://www.dohadictionary.org/>